

Сергій Годлевський

Демографічні та духовні втрати українського населення на Холмщині в роки Другої світової війни та внаслідок операції «Вісла»

У статті розглянуто втрати українського населення Холмщини і Підляшшя в роки Другої світової війни, післявоєнні конфлікти. Висвітлено трагічну долю Православної церкви на Холмщині та Підляшші й священнослужителів із 1940 до 1947 рр. Наведено відомості щодо кількості депортованого українського населення із терену Холмщини й Підляшшя внаслідок операції «Вісла».

Ключові слова: Холмщина, Підляшшя, Православна церква, україно-польське протистояння, священники, репатріація, виселення, операція «Вісла».

Годлевский Сергей. Демографические и духовные потери украинского населения на Холмщине в годы Второй мировой войны и в результате операции «Висла». В статье рассмотрены потери украинского населения Холмщины и Подляшья в годы Второй мировой войны, послевоенные конфликты. Освещается трагическая судьба Православной церкви на Холмщине и Подляшье и священнослужителей с 1940 до 1947 гг. Приводятся данные о количестве депортированного украинского населения с территории Холмщины и Подляшья в результате операции «Висла».

Ключевые слова: Холмщина, Подляшье, Православная церковь, украино-польское противостояние, священники, репатриация, выселение, операция «Висла».

Godlevskiy Sergii. Demographic and Cultural Losses of Ukrainian Population in the Chelm Region During the Second World War and as a Result of Operation Vistula. The article examines the losses of Ukrainian population in the Chelm and Podlasie regions during the Second World War and afterwars conflicts. It highlights the tragic fate of the Orthodox Church and its priests in the Chelm and Podlasie regions in 1940-1947. The article also provides data regarding the number of deported Ukrainians from the Chelm and Podlasie regions as a result of Operation Vistula.

Key words: Chelm, Podlasie, Orthodox church, Ukrainian-Polish conflicts, priests, repatriation, resettlement, Operation Vistula.

Українське населення Холмщини й Підляшшя поділяло нележку, а іноді й трагічну долю всього українського народу, яка випала на шляху до проголошення державності. Українці Холмщини, Підляшшя, Надсяння та Лемківщини, окрім трагізму й випробування, що випали їм на долю в роки Другої світової війни, мимоволі вимушені були залишити свою Батьківщину. Конфлікт чи україно-польське протистояння не виникло напередодні Другої світової війни, його появу слід шукати значно раніше – ще з часу поділів Речі Посполитої, із тих часів, коли православне українське населення не надто палко підтримувало й польські повстання, і намагання відновити польську державність. У планах Російської імперії, до якої входили Холмщина й Підляшшя, ніколи не розглядалось українське питання, тобто надання бодай якоїсь автономії чи задоволення культурних потреб українців, радше використовувалося місцеве православне населення цього регіону в насадженні російського варіанта православ'я. Коли випала нагода відновити Польську державність у 1918 р., то розмінною монетою у викоріненні російського панування в Польщі стали Православна та православне населення Речі Посполитої, яке в більшості було українським. Кульмінацією всіх анти-українських питань на Холмщині й Підляшші став період Другої світової війни та післявоєнне десятиліття.

Загалом усунення українського населення з Холмщини й Підляшшя в роки Другої світової війни здійснювалося під постійним тиском, погрозами, позбавленням майна та убивств. Спочатку знищували тих українців, які могли, в очах польських керівників підпілля, бути провідниками українського визвольного руху. Це – священники, учителі, організатори кооперативів, лікарі, урядовці, юристи, заможні селяни. За різними підрахунками, таких убивств на Холмщині й Підляшші протягом 1942–1943 рр. сталося близько 500 [1, 29]. Звичайно, усі ці дані є дуже приблизними, тому що ретельного підрахунку в той час ніхто не здійснював, а вже пізніше по пам'яті відновлювалися певна хронологія нищення та кількість жертв терору. Однак занотовано, що ще 25 лютого 1941 р. громадськість Холма й околиць за участі учнів шкіл маніфестаційно поховала вчителя Михайла Остап'я, якого вбила польська боївка за те, що він навчав дівчор української мови та історії свого

народу [2, 9]. Колишній член Грубешівського УДК Іван Фур писав, що кількість «замордованих встановити було тяжко». Підрахунками українських жертв, за його інформацією, займався, доки це було можливим, голова Грубешівського УДК Африкан Хрущ. Він поіменно встановив 1385 осіб убитих українців. На думку Фура, кількість загиблих могла становити 2,5 тис. осіб [2, 730].

За даними Є. Пастернака, жертвами терору 1942–1943 рр. на Холмщині стали голова повітового УДК у Грубешеві, 12 священників, 10 дяків, 11 агрономів, 15 вчителів, 15 в'їтів та їхніх заступників, 14 керівників волосних (гмінних) установ, понад 30 старост сіл, близько 100 працівників українських культурно-освітніх і кооперативних установ. На Підляшші тоді ж загинули один голова допомогового комітету, чотири вчителі, троє працівників кооперативних установ, 36 сільських активістів. Зокрема, у цей час гинуть відомий громадський і політичний діяч Іван Пастернак (23 травня 1943 р.), голова Грубешівського УДК Микола Струтинський (19 березня), а 22 березня в селі Пересоловичі вчинено напад на командира Української самооборони Холмщини Якова Гальчевського-Войнаровського. Лише за період з 1943 по 1944 в Грубешівському повіті повністю знищено 52 села і вбито майже 4 тис. українців [3, 85]. Уважаємо за необхідне пригадати варварське знищення села Сагринь, до речі, міфи й неправда про цю трагічну сторінку й надалі поширюються в польській науці та публіцистиці. Беззаперечним фактом нищення мирного населення села Сагринь є свідчення очевидців цих подій, яким удалося вижити та пригадати поіменно всі жертви. Серед полеглих того трагічного дня 10 березня 1944 р. цілі родини, включно із малими дітьми й старими людьми. Незважаючи на визнання списку полеглих Інститутом національної пам'яті Республіки Польщі та надання найвищими представницькими інституціями Польщі дозволів на спорудження пам'ятного знака в селі на кладовищі, продовжуються з'являтися публікації про ліквідацію якихось чи то батальйону СС Дивізії «Галичина», чи то надпотужного з'єднання УПА в цьому селі.

Перед Першою світовою війною на території Холмщини й Підляшшя нараховувалося 416 православних церков, під час військових дій знищено 35 церков, 164 перетворено на костели, 94 закрито, 30 розібрано, 19 призначено для інших цілей і лише 76 залишалися чинними [4, 358]. Окремою трагічною сторінкою є акція нищення церков на Холмщині й Підляшшя у травні 1938 р., хоча фактично перша хвиля закриття і нищення храмів мала місце ще на початку 20-х років (але це є окремою темою дослідження, що виходить за рамки окресленого часового періоду), на нашу думку, стала однією з безпосередніх причин україно-польського протистояння.

Перед початком Другої світової війни на Холмщині й Підляшші була чинною 51 православна церква.

Із початком Другої світової війни та окупації Холмщини й Підляшшя німецькими військами розпочинається відродження українського національного та релігійного життя. Із боку німецької окупаційної влади мало місце певне загравання перед українською спільнотою й тільки виключно для підтримання «баласту» протипаги населенню польському, така політика була недовготривала та фактично припинилася з початком радянсько-німецької війни в 1941 р.

5 вересня 1939 р. в Холмі постала тимчасова Церковна рада, яка займалася поверненням православних храмів через подання до управління Генеральної губернії в Кракові. Очолив оформлення документів адвокат, д-р Степан Баран. У травні 1940 р. православним повернено собор в Холмі й на середину 1941 р. в Холмщині й Підляшші кількість повернених православних церков збільшилася до 91.

У вересні 1940 р. митрополит Діонісій дав згоду на розподіл православної церкви в Генеральній губернії на три єпархії – українсько-російську Варшавсько-Радомську та дві українські – Холмсько-Підляську й Краківсько-Лемківську. 19 жовтня цього ж року митрополит Діонісій у співслужінні з єпископом Саватієм з Праги та єпископом Люблинським Тимофієм Шретером здійснили хіротонію єпископа Іларіона (Івана Огієнка) в Холмському соборі. За діяльності єпископа Іларіона Холмсько-Підляська єпархія дістає своє структурне оформлення й поділяється на 12 деканатів з 177 парафіями [4, 358]. Цей нелегкий воєнний час був останнім піднесенням православ'я на Холмщині та Підляшші.

У 1942 р. німецькі каральні акції не оминули й священників. Так, у Холмі 4 лютого 1942 р. був розстріляний о. Василь Гурнійчук, а 9 серпня цього ж року в Дратові – о. Степан Мелеша разом із дочкою й сином [5, 31].

Із документів, що датуються жовтнем 1943 р. й були направлені в український допомоговий комітет, серед загиблих селян значаться й священники: о. Сергій Захарчук – священник із села Небожа та о. Іван Панчук, із Терєбіня [6, 275–277]. Православні священники трактувалися польським підпіллям як українські провідники (а це відповідало дійсності), і, звичайно, із тактичних міркувань підлягали ліквідації. 23 травня 1943 р. в селі Бозку польською поліцією вбито пароха о. Михайла Трофимовича. 2 серпня польські партизани замордували пароха села Сопіт Йосифа Короткевича, жорстоко вбито пароха села Липини Люблинського повіту о. Олександра Кадія. 9 вересня польські партизани замучили пароха села Лашева о. Степана Мелешу. 28 жовтня 1943 р. убитий разом із дружиною парох Грабівця о. Павло Швайка. 10 березня 1944 р. пароха с Вербкович о. Льва Коробчука разом із дружиною та ще тринадцятьма селянами замордували польські партизани. У Новосілках Грубешівського повіту 2 квітня вбито пароха о. Миколу Гольця разом з дев'ятьма парафіянами. Йому відрізали язик, бороду, вуха, а пізніше відрубали голову. 10 квітня 1944 р. вбито пароха села Сліпче о. Олександра Гуторкевича разом із дочкою Регіною. У цей же день убитий під час Богослужіння парох села Чортовець о. Петро Огризко. У селі Переспі 25 травня 1944 р. вбито о. Олександра Бобера разом із дружиною [7, 63].

27 липня 1944 р. в Москві підписано угоду між Польським комітетом визволення народного (ПКВН) та урядом СРСР про польсько-радянський кордон приблизно по лінії Керзона з деякими відхиленнями на користь Польщі. Підписання договору про взаємне переселення українців і поляків відбулося 9 вересня цього ж року. Спеціально уповноваженими зі сторони СРСР виявлено 158 683 особи української національності. Згідно із зібраними на 10 серпня 1945 р. заявами з Холмщини й Підляшшя в Україну мали пересилити 17 707 осіб із Білограйського повіту, 14 503 – із Володавського, 883 – Любартівського, 240 – із Радзинського, 39 535 – із Грубешівського, 5853 – із Замойського, 2966 – із Красноставського, 26778 – із Томашівського, 31774 – із Холмського, всього – 140 239 осіб. Із них уже на той час вже переселено в Україну 126 892 особи [6, 275].

Переселенська акція натикалася на опір місцевого населення. Одночасно загони АК продовжували грабувати українське населення й піддавали побиттю тих, хто особливо ревно відмовлявся переселятися. Під час проведення такої акції супротиву на весні 1945 р. вбито пароха із Грубешова Михайла Бокієвича [7, 163].

Перехід фронту влітку 1944 р. через Холмщину й Підляшшя дезорганізував громадське та духовне життя українців. Стан погіршувався виїздом українців в УРСР згідно з договором ПКВН і УРСР, а також утечею частини українського населення перед наступом радянських військ на захід. Величезною й непоправимою втратою для української православної людності Холмщини та Підляшшя став від'їзд митрополита Іларіона Огієнка. Справами єпархії керував єпископ Люблінський Тимофій Шреттер. Про невтішний стан справ на осінь 1944 р. може свідчити документ, датований 2 вересням 1944 р., у якому йдеться про залишені парафії: «...опустили свої парафії слідуєчі священники: Павло Дикий – Біла Підляська, Іван Онуфрейчук – Білгорай, Володимир Матвійчук – Тарногород, Йосип Цехан – Савин, Іов Скакальський – Спас, Григорій Кратюк – Свірже, Антоній Уханський – Чульчиці, Микола Сагайдаківський – Бусьно, Юрій Марчук – Дубенка, Володимир Корчинський – Стрільці, Іван Рунович – Ухані, Василь Мельничук – Молодятичі, Микола Лящук – Вербковичі, Микола Антохій – Городло, Ананій Сагайдаківський – Грубешів, Роман Гурко – Черничин, Іван Семеречанський – Вишнічі, Іван Ткачук – Красностав, Мар'ян Ткач – Люблин, Леонтій Гліцький – Жданне, Демян Товстюк – Павловичі, Анатолій Бондар – Голя, Феодосій Матвійчук – Лосинець, Платон Зкидальський – Тишівці, Борис Масловський – Туровець, Йосип Василь – Жмудь, Яків Боровський – Збереже, Іван Виницький – Замость, Дмитро Кость – Замость, Григорій Метюх – Холм, Володимир Махрева – Холм, Євген Барщевич – Холм, Олег Мільков – Холм, Петро Мочарський – Сілець» [6, 278].

Масове виселення українських мешканців у 1944–1946 рр. до УРСР призвело до фактичної ліквідації православної єпархії на території відновленого Люблінського воєводства. Але це ще був не кінець переслідуванням українського населення. Попри всі акції виселення, що проходили на теренах Холмщини й Підляшшя українська православна людність продовжувала жити. Так, у повіті Біла Підляська проживає 8968 православних, у Володавському повіті – 60 324 тощо. На цих теренах існувала тільки одна парафія – у Влодаві, незважаючи на намагання церковної влади відновити деяке число інших. Найбільшою прикрістю для вірних Православної церкви було те, що вони були позбав-

лені духовної опіки. Про загальний стан населення українського й церкви православної на цих теренах свідчить лист настоятеля православної церкви села Верещин Володавського повіту отця Арсенія Мишковського до Холмської духовної консисторії від 27 вересня 1944 р.: «Загальний стан парафій такий, як був до приходу Сівітської Армії. Зараз молимося у домовій церкві як і попередньо... В парафії було чотири українських школи, котрі під натиском ворожих банд, вбиваючи учителів українських, в 1943 році закриті. Зараз я організував навчання молитов і Закону Божого в церкві після служби Божої, на що батьки дали згоду присилати дітей в неділі свята. Осиротіла Холмсько-Підляська Єпархія, Архіпастир наш Митрополит Іларіон від'їхав, оставив своїх дітей. Думаючи о виїзді, Владика Митрополит не подумав о тім, що треба подати дітям своєї пастви «До побачення». Не подав вказівок всьому Духовенству, поради як жити, що робити під час його відсутності... Ще більше засмутила український народ чутка про передачу полякам Холмського Собору з образом Божої Матері Заступниці Холмського краю. Народ засмучений, втратив надію на щось ліпше. Часто задають питання: Що буде з нами? Що маємо робити? Архіпастир втік, нас покинув думаючи о собі лише, а не як добрий пастир що готов душу свою віддати за народ. А той час його відсутності, ворог віри православної і церкви, використав. Ворог зараз торжествує. Що далій нам робити? Заговорили про евакуацію. Декого вона страшиє, а більшість її жде з радістю. Що робити, чого триматись? Ждем поради. Відказатись від евакуації страшно, всі малодушні відпадуть в Латиньство, бо й так много народ Український витерпів... Українське населення без часу лягло в могилу. Незабаром буде два місяці як вступив в Управління Єпархією Преосвященіший Тимофій Єп. Люблінський, а до цього часу нема від нього для пастви і духовенства Слова духовного, Слова науки, розваги і вказівок що робити в теперішній тяжкій часи... Народ Український жде від свого Архіпастиря слова привіту, поради відносно евакуації...» [8, 8].

Як бачимо, серед вірних православної церкви, особливо серед духівництва, була відсутня організаційна мережа, вони не володіли ситуацією і, що найстрашніше, мали зневіру в майбутньому. Ми не ставимо завдання в цій роботі давати оцінку рішенню, яке прийняв владика Іларіон, але можемо констатувати факт, що православне населення Холмщини й Підляшшя засуджувало залишення владикою терену та пастви. Але, незважаючи на складність ситуації, яка мала місце після війни, духовенство й вірні православної церкви не полишали надії на повернення до нормального церковного життя. Так, ще 25 лютого 1947 р. до Варшавської православної духовної консисторії направлено подання з Люблінського деканату з проханням про відновлення діяльності окремих парафій, окрім наявних у Холмі, Люблині, Грубешові, та Володаві, яких було недостатньо для українського православного населення, що залишилося після репатріації. Відновленню пропонувалися парафії в Угруську, Голі, Гороститі Володавського повіту, Бердищі, Сичині, Боньчі Холмського повіту, Лащові, Черничені, Довгобичові, Павловичах Грубешівського повіту, та містах Томашові, Замості, Тарногороді [8, 10].

Згідно із задумом польського керівництва, усі українці на теренах, що увійшли до Польської Республіки Людової (ПРЛ), повинні були бути відселені зі своїх прабатьківських земель і поселені невеликими групами по дві-три сім'ї серед польських поселенців. Разом із тим для поселення українського населення надавалися найменш придатні землі для ведення господарства, оселі, які надавалися для проживання, були зруйновані фактично або частково. Слід також відзначити, що неофіційно для українського населення прищеплювалось і різні образливо-пригнічуючі назви, наприклад «українці – мародерці», «різуни», «бандерівці» й ін.

Українці, які опинилися внаслідок переселенської операції «Вісла» на приєднаних до Польської держави землях, були позбавлені можливості говорити рідною мовою (українська мова була виключно сімейного спілкування за окремими винятками), відкрито відправляти Служби Божі православного та греко-католицького обрядів і взагалі вести звичний спосіб життя.

Щодо території Холмщини й Підляшшя, то ця споконвічна українська земля була повністю позбавлена своїх відвічних корінних мешканців. Церкви та церковні маєтності залишилися фактично напризволяще й нерідко піддавалися нищівному грабунку й руйнації як із боку місцевої влади, так і окремих людей.

Операція «Вісла» розпочалася 24 квітня 1947 р. Терен Холмщини вона охопила в червні – липні. Виселялись усі, навіть заслужені перед польською владою особи, хоча їм пропонувалося робити деяке полегшення [9, 22–24]. Тих, хто особливо противився виселенню й проявляв хоча б якийсь

супротив, відправляли в концентраційний табір Явожно. До табору потрапляло багато діячів вивольного руху, але у більшості селянство, інтелігенція та духовенство. Непоодинокі випадки, коли до табору потрапляли цілими родинами й особливо активних супротивників виселенню передавали радянському уряду для відправлення в табори ГУЛАГу. Серед ув'язнених священників із Холмщини були о. Василь Шевчук, о. Дем'ян Повстюк із Павлович, о. Василь Ляшенко з Грубешова, о. Йосиф Кондеус із Полосок, о. Микола Костишин із невідомої місцевості. Отця Василя Шевчука засуджено до кари смерті й вирок виконано в жовтні 1947 р. [7, 385].

Питання залишених українцями Холмщини та Підляшшя храмів розв'язувалося по-різному. Як свідчать деякі джерела, тільки в Грубешівському (Гостинне, Черничин, Підгівці, Шпиколоси), Холмському (Жулин, Плаваничі, Жмудь, Бусьно), Біло-Підляському (Гнійно, Бубель, Воскреничі, Докудів) та Володавському повітах (Коденець, Косинь, Любінь) у 1953 р. було п'ятнадцять церков, які самовільно, без порозуміння з керівництвом Православної церкви перебрав у користування римокатолицький костел. У цей час «за добровільною згодою» передані церкви в Грубешівському (Тератин, із 1946 р.), Холмському (Сичин, з 1946 р.), Замоїському (Лазиська, з 1947 р.), Білгорайському (Кульно, із 1949 р.) і Біло-Підляському (Полоски, із 1950 р.) повітах. Покинутими були храми в Любартовському (Дратів), Біло-Підляському (Павлів Старий) та Володавському (Влодава, Славатичі, Сосновиця, Сухава, Угруськ) повітах.

За наявними даними, із Польщі до України протягом 1944–1946 рр. евакуйовано 482 880 українців, із них 193 тисячі 420 осіб із терену Холмщини й Підляшшя, а це понад 94 % усього українського населення [10, 184–185]. За офіційними польськими даними, напередодні акції «Вісла», тобто на початок 1947 рр. в Польщі мало залишитися приблизно 20 тис. українців. Виявилося, що то неправда, оскільки лише під час депортації на північ Польщі вивезено щонайменше 150 тис. українців. До того ж, за підрахунками Мирослава Трухана, уникнути депортації вдалося 50–60 тис. українців, у тому числі 20–30 тис. на Холмщині й Підляшші. Але ціна уникнення депортацій була надто висока, потрібно було зректися своєї національно-релігійної приналежності, уникнути вживання рідної мови та, звичайно, і діти, і внуки вже стали католиками й поляками. Тільки в приватному спілкуванні з місцевим населенням на теренах Холмщини та Підляшшя можна дізнатися, що вони українського походження.

Якщо говорити про Холмщину, то тут залишилося близько 300 залишених кладовищ, які прийшли в більшості в повне запустіння й руйнування. У 1989 р. відновлено Холмсько-Люблинську православну єпархію на чолі із владикою Авелем і поступово відбулося відновлення парафій, яких на сьогодні нараховується близько 40. Це на противагу 400, що були перед початком Першої світової війни. І, звичайно, православна єпархія не має можливості заопікуватися всіма кладовищами й похованнями. Щодо руйнування кладовищ, то вони на теренах Холмщини та інших етнічних земель походили як природним чином або інколи так і невідомо ким спланованими заходами (спеціально повалені надгробки й хрести), знесення українських поховань і проведення поховань новочасних на місцях давніших поховань, облаштування смітезвалищ та ін. За дослідженнями Василя Слободяна, у цілому на теренах Польщі на етнічних землях Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Західної Бойківщини, Лемківщини залишилося близько півтори тисячі кладовищ, поховань, які в більшості є недоглянутими, поруйнованими й потребують елементарного наведення порядку та прибирання. Ми не ставимо собі за мету дати правову оцінку переселенським акціям у цілому й акції «Вісла» зокрема, про це вже багато сказано та, очевидно, ще багато буде відкриттів, але прагнемо закцентувати увагу на проблемі збереження української культури й історії однієї із найзахідніших гілок українства – Холмщини та Підляшшя, яке, на превеликий жаль, унаслідок злочинних дій урядів СРСР і ПНР примусово втратили свою батьківщину, утратили свої святині й могили предків.

Звичайно, мінає той час, коли пошанування могил було справою суто політичною та сприймалось як явне протистояння, викликало бурю емоцій і заяв політиків по обидва береги Бугу, особливо могили вояків АК і БХ на теренах Волині й могили УПА на Холмщині – у Сиховичах, Лісках, Гільчі.

Могили вояків і державних діячів часу УНР в Холмі й Люблині та поодинокі поховання в селах, могили-кургани в Біщі Білгорайського повіту часу Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького й наша древня історія часів Волинсько-Галицького князівства, Червленські гради, городище легендарного Волиня чи Веленя, що біля сучасного Грубешова, поховання нашого українського короля Данила Галицького, його родини в кафедральному соборі в Холмі (там же захоронені прак-

тично всі предстоятелі української унійної церкви та православні владики) – усе це є історія українського народу й української державності.

Ми повністю розділяємо прагнення польської сторони щодо збереження та належного пошанування історичної спадщини свого народу й також прагнемо зберегти велику спадщину власного народу: наші собори, церкви та каплиці, наші кладовища й окремі могили, пам'ятники, будівлі та місця значимі для історії України.

Список використаних джерел та літератури

1. Волинь і Холмщина 1938–1947. Польсько-українське протистояння та його відлуння : дослідж., док., спогади. – Львів : [б. в.], 2003. – С. 29.
2. Надбужанщина, Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначинна, Холмщина і Підляшшя : Історично-мемуарний зб. Т. 1. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Об'єднання надбужанців, 1986. – С. 9.
3. Макара Ю. Українсько-польське протистояння на Холмщині: Причини, характер, наслідки. Волинь і Холмщина 1938–1947. Польсько-українське протистояння а його відлуння : дослідж., док., спогади. – Львів : [б. в.], 2003. – С. 85.
4. Hrywna I. Cerkiew prawosławna na Chełmszczyźnie i Południowym Podlasiu w Dwudziestolecium międzywojennym / I. Hrywna // Краківські українознавчі зошити. – Краків : [б. в.], 1993. – С. 358.
5. Слободян В. Церкви Холмської єпархії / В. Слободян. – Львів : [б. в.], 2005. – С. 31.
6. Процюк В. Книга пам'яті / В. Процюк. – Львів : [б. в.], 1996. – С. 275–277.
7. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / В. Сергійчук. – Тернопіль : [б. в.], 1997. – С. 63.
8. Urban K. Materiały do rowojennych dziejów cerkwi prawosławnej na Podlasiu / K. Urban // Над Бугом і Нарвою. – Більськ Підляський : [б. в.], 1993. – № 1. – С. 8.
9. Urban K. W przededniu Akcji «Wisła» / K. Urban // Над Бугом і Нарвою. – Більськ Підляський, 1994. – № 6. – С. 22–24.
10. Документ № 6 від 1 серпня 1947 р. // Процюк В. Книга пам'яті / В. Процюк. – Львів : [б. в.], 1996. – С. 184–185.

Віталій Стрільчук

Операція «Вісла»: перебіг, наслідки, сучасні оцінки

Друга світова війна була трагічною сторінкою в історії Європи й спричинила чимало не менш трагічних наслідків: міжнародних конфліктів, депортації тощо. Після закінчення війни державні кордони набули нових кшталтів, великі національні групи опинилися поза межами своїх національних держав. Українсько-польські переселення є однією із найтрагічніших сторінок серед злочинів комуністичного режиму. У статті розглянуто операцію «Вісла» та наукові оцінки депортацій українців із Польщі до УРСР. Сучасні оцінки істориків й політиків двох країн не є тотожними, однак спостерігається помітна тенденція до їх наближення.

Ключові слова: Польща, Україна, депортація, переселення, державні кордони, Друга світова війна, операція «Вісла».

Стрільчук Віталій. Операція «Вісла»: ход, последствия, современные оценки. Вторая мировая война была трагической страницей в истории Европы и привела к не менее трагическим последствиям: международным конфликтам, депортациям. После завершения войны государственные границы приобрели новые очертания, большие национальные группы оказались за пределами своих национальных государств. Украинско-польские депортации стали одной из трагических страниц преступлений коммунистического режима. В статье рассматриваются операция «Висла» и научные оценки депортаций украинцев с Польши в УССР. Современные оценки историков и политологов двух стран не есть одинаковыми, но наблюдается заметная тенденция к их сближению.

Ключевые слова: Польша, Украина, депортация, переселение, государственные границы, Вторая мировая война, операция «Висла».

Strilchuk Vitali. Operation «Wisla»: Course, Impact Current Ratings. World Vina was a tragic page in the history of Europe and caused a lot of no less tragic consequences of ethnic, deportation, etc... After the war, national borders have become like new, large national groups were outside the national states. Ukrainian-Polish migration is one of the most tragic pages among the crimes of the communist regime. In this operation «Wisla» and scientific